

Culturele veld van Enschede

QUICKSCAN JUNI 2022

Culturele veld van Enschede in beeld

situatie 2022

Presentatieplekken

vaste plekken,
tijdelijke locaties zijn
niet meegenomen

Productieplekken

Top

professionals
structureel georganiseerd

Midden

professionals
projectmatig georganiseerd

Basis

amateurs, mogelijk
professioneel begeleid

Talentontwikkeling

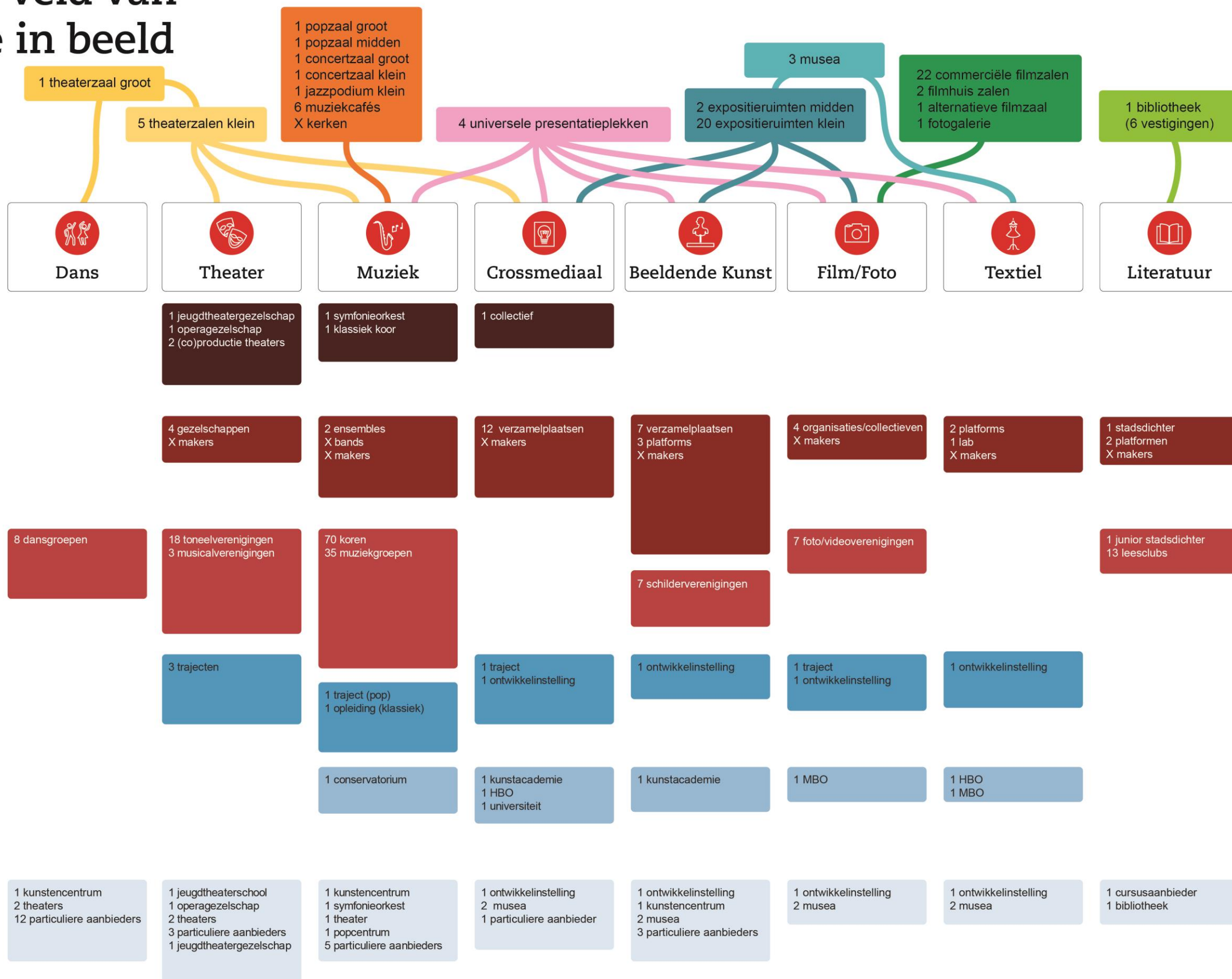
voor professional
en semi-professionals

Beroepsonderwijs

MBO, HBO, universiteit

Educatie

door professionals
voor amateurs

Inhoudsopgave

QUICKSCAN CULTURELE VELD ENSCHEDE 2022

Vraagstelling en opdrachtformulering	pag. 4
1. Culturele veld van Enschede	pag. 6
1.1 Presenterende instellingen	pag. 6
1.2 Producerende instellingen	pag. 7
1.3 Beroepsonderwijs, talentontwikkeling en educatie	pag. 10
2. Disciplines	pag. 13
2.1 Dans	pag. 13
2.2 Theater	pag. 13
2.3 Muziek	pag. 15
2.4 Cross mediaal	pag. 16
2.5 Beeldende kunst	pag. 17
2.6 Film en foto	pag. 18
2.7 Textiel	pag. 18
2.8 Literatuur	pag. 19
Deel II	pag. 20
Colofon	pag. 29

Vraagstelling en opdrachtformulering

QUICKSCAN CULTURELE VELD ENSCHEDE 2022

Gemeente Enschede heeft gevraagd een quickscan van het culturele veld uit te voeren. Dit document is het eindproduct van deze scan en is een momentopname van het veld in juni 2022.

Doel van deze quickscan

Inzicht krijgen in welke organisaties op dit moment actief zijn in de verschillende disciplines en segmenten en samen het culturele veld vormen. Gemeente Enschede heeft daarnaast gevraagd om de focus te leggen op de positie van het middenkader en daarom verkent de quickscan o.a. op welke manieren dit mogelijk versterkt kan worden.

Te beantwoorden vragen:

Deze vragen zijn door gemeente Enschede meegegeven om te beantwoorden in de quickscan.

1. Hoe ziet de culturele basisinfrastructuur in Enschede er uit? (verdeeld in drie delen: amateurveld, cultureel middenveld, professionele instellingen) Wat verstaan we onder het culturele veld in Enschede?
2. Hoe is de verhouding in Enschede tussen de culturele basisstructuur, de keten en de top?
3. Hoe verhouden de culturele instellingen zich tot de identiteit van de stad Enschede/ centrum van Enschede in relatie tot de doelgroepen in het centrum en professionele culturele instellingen?
4. Zijn er leemtes, dan wel overlappen in het culturele aanbod? En welke zijn dit? Welke risico's brengt dit met zich mee?

Randafspraken onderzoek

De quickscan is grotendeels via deskresearch tot stand gekomen. Daarnaast is er opdracht gegeven om met een zevental vertegenwoordigers te spreken. Om een betere indruk te krijgen welke behoeften er in het middenveld leven is er daarnaast met tien vertegenwoordigers gesproken.

Deze quickscan is uitgevoerd om een algemeen beeld van het veld in Enschede te verkrijgen. Daarom wordt er niet op individueel instellingsniveau ingezoomd. Gemeente Enschede is in contact met alle (grotere) culturele organisaties en specifieker op de hoogte van de individuele belangen.

De disciplines die zijn onderscheiden zijn: dans, theater, muziek, crossmediaal, beeldende kunst, foto/film, textiel en literatuur. Deze disciplines zijn in samenspraak met Gemeente Enschede vastgesteld en zijn het meest vertegenwoordigd in Enschede. Dit betekent dat o.a. erfgoed en de creatieve industrie niet zijn meegenomen in deze quickscan.

Evenementen zijn ook niet meegenomen omdat het evenementenbeleid op dit moment los staat van het cultuurbeleid. Daarnaast zijn commerciële organisaties met een winst oogmerk dat boven het culturele oogmerk staat buiten beschouwing gelaten.

Georganiseerde verbanden die in Enschede gevestigd zijn, of hun voornaamste activiteiten in Enschede uitvoeren, zijn in kaart gebracht. Zelfstandige makers zijn niet in beeld gebracht. In sommige disciplines wordt er echter wel over gesproken en is er een schatting gemaakt van het aantal actieve makers.

Opbouw cultureel veld

Gemeente Enschede heeft de vraag voorgelegd wat de meest passende wijze is om de verschillende onderdelen van het culturele veld te beschrijven en een voorstel te doen voor mogelijke herdefiniëring. Tot dusver werd er binnen de gemeente wisselend gesproken van een Basiskader, Middenkader en Topinstellingen, of van het amateurveld, middenveld en topinstellingen.

Tijdens het uitvoeren van de quickscan is naar voren gekomen dat scheiding op organisatieniveau niet allesomvattend is, omdat veel organisaties meerdere functies hebben. Daarom worden in deze quickscan georganiseerde verbanden per functie ingedeeld. Dit houdt in dat één organisatie op meerdere plekken terug kan komen.

Onderscheid segmenten

Er wordt in deze quickscan onderscheid gemaakt tussen presenterende en producerende instellingen met als doel om een duidelijk onderscheid te kunnen maken tussen de (meer) faciliterende functie en initiërende functie.

De volgende definities zijn van toepassing op deze quickscan:

Presenterende partijen

Dit zijn fysieke plekken in Enschede waar het culturele of kunstzinnige product publiekelijk toegankelijk is. Binnen deze presenterende partijen wordt onderscheid gemaakt in de grootte van de zaal, niet de omvang van de organisatie.

Producerende partijen

Zij hebben als functie om cultuur en kunst te maken/producen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen top, midden, basis en talentontwikkeling, beroepsonderwijs en educatie.

Onder producerende partijen vallen de volgende segmenten:

Top: Dit zijn professioneel opererende, structureel georganiseerde en structureel gefinancierde organisaties die met name met professionele kunstmakers werken. Deze organisaties hebben een regionale en/of landelijke uitstraling.

Midden: Professionele kunst- en cultuurmakers, vaak verenigd in een organisatie of collectief, die projectmatig georganiseerd en gefinancierd zijn. Deze makers kunnen van hun culturele werkzaamheden leven (of streven daar naar).

Basis: Alle cultuurmakers die kunst- en cultuur in hun vrij tijd uitoefenen, soms begeleid door een professional. In de infographic staan alleen de verenigde verbanden opgenomen zoals verenigingen.

Talentontwikkeling: Programma's, opleidingen en aanbieders voor professionals of (semi)professionals, met als voornaamste doel om de professie te bevorderen of uit te breiden.

Beroepsonderwijs: Landelijk erkende opleidingen, met als doel om op te leiden tot professionele kunst- en cultuurmakers.

Educatie: Door professionals georganiseerd om kunst- en cultuuronderwijs aan kinderen, jongeren en volwassenen te geven, met als doel om men te laten ontwikkelen als amateur, mogelijk richting semi-professional toe.

1. Culturele veld van Enschede

INVENTARISATIE EN BEVINDINGEN

Enschede heeft een belangrijke positie in zowel Twente als Oost-Nederland en bedient publiek, deelnemers en makers uit een gebied groter dan haar eigen gemeentegrenzen. Het culturele veld bestaat enerzijds uit de organisaties die ruimte bieden om werk aan publiek te tonen (presenterende organisaties) en organisaties die kunst en culturele 'producten' maken (producerende organisaties). Produceren gebeurt in diverse segmenten: van het amateurveld in de Basis tot de professionals in Midden en Top, waarbij de topinstellingen een sterke regionale en/of landelijke positie hebben. Ook zijn er initiatieven en organisaties die zich actief richten op educatie, talentontwikkeling en beroepsonderwijs.

1.1 Presenterende instellingen

Van bioscoopzaal tot museum en van galerie tot theater, alle plekken waar publiek het cultuuraanbod beleeft.

Enschede heeft allerhande ruimten die door de verschillende disciplines en niveaus gebruikt worden.

De bekendste presentatieplekken voor podiumkunsten vallen onder de organisatie van Wilminktheater en Muziekcentrum, Metropool en Concordia. Opvallend is dat zij alle drie een dubbele functie bekleden en zich zowel presenterend als producerend* profileren.

Voor beeldende kunsten, maar ook textiel, fotografie en crossmediale kunst, heeft Enschede twee grote toonaangevende musea: het Rijksmuseum Twenthe en de Museumfabriek, die beiden onder dezelfde directie/organisatie vallen. Deze musea hebben ook een grote rol in het zichtbaar maken van regionaal erfgoed. Daarnaast vult PlanetArt aan met GGOBOT Museum of the Future het aanbod aan met hedendaagse (digitale/crossmediale) kunst. Dit museum is qua omvang en budget echter een stuk kleiner.

Enschede heeft drie organisaties met middelgrote expositieruimten en vier universele expositieruimten. Deze laatste kenmerken zich door het experimentele karakter: in deze ruimtes komen diverse genres samen en hebben een sterke community van makers en publiek. Er is een relatief groot aanbod van kleinschalige expositieruimten zonder programmeringsbudget.

Presenterende instellingen

1 theaterzaal groot
5 theaterzalen klein

1 popzaal groot
1 popzaal midden
1 concertzaal groot
1 concertzaal klein
1 jazzpodium klein
6 muziekcafés

Kerken zijn niet meegenomen in de quickscan

4 universele presentatieplekken
3 musea

2 expositieruimten midden
20 expositieruimten klein

22 commerciële filmzalen
2 filmhuiszalen
1 alternatieve filmzaal
1 fotogalerie

1 bibliotheek (6 vestigingen)

* Dit is een algemene trend die op meerdere plekken zichtbaar is: presenterende locaties programmeren niet enkel maar produceren ook hun eigen projecten. Aan te raden is om deze trend in landelijk en regionaal verband te bekijken en vanuit daar gezamenlijk te kijken naar welk type prestatieafspraken passend zijn.

1.2 Producerende instellingen

Top

In Enschede wordt een kwalitatief zeer hoogwaardig cultureel aanbod geproduceerd, mede doordat er vijf BIS instellingen in de stad gevestigd zijn. De topinstellingen in Enschede bedienen een publiek tot ver buiten de gemeente. Zij hebben een regionale opdracht en de meesten hebben daarbij ook een landelijke opdracht dankzij de structurele ondersteuning die zij ontvangen van verschillende overheden. Dit betekent dat de topinstellingen zowel het Enschedese publiek bedienen, als dat zij een visitekaartje zijn voor de rest van het land voor de stad Enschede. *

De Top staat, mede dankzij het structurele, maandelijks Strategisch Cultuurberaad** (overleg), in continue verbinding met elkaar. In dit Strategische Cultuurberaad zitten de grote producerende en presenterende instellingen, en ook aanbieders van onderwijs en educatie. Een groot deel van deze instellingen werkt structureel en succesvol samen op het gebied van cultuureducatie (Cultuureducatie Enschede) en Cross-TIC (talentontwikkeling). Ook projectmatig werken instellingen uit de Top samen met elkaar op het gebied van programmeren en produceren.

Midden

Organisaties en makers uit het middenveld kenmerken het werken op projectbasis. Zij ontvangen vaak geen structurele subsidie en vinden per project financiering (bijvoorbeeld in de vorm van projectsubsidies).

Makers uit het middenveld in Enschede zijn vaak afgestudeerden aan het kunstvakonderwijs (ArtEZ: AKI en Conservatorium), creatieve technologie (Saxion) of diverse studies aan de Universiteit van Twente. Het aantal studenten dat na hun studie in Enschede blijft wonen is beperkt. De onderwijsinstellingen voeren hier geen structureel onderzoek naar uit, maar de verwachting van het kunstvakonderwijs is dat zo'n 80-95% elders gaat wonen***.

Top

1 jeugtheatergezelschap
1 operagezelschap
2 (co)-producerende theaters
1 symfonieorkest
1 klassiek koor
1 collectief (crossmediaal)

Midden

4 theatergezelschappen
2 muziekensembles
12 verzamelplaatsen met focus crossmediale kunst
7 verzamelplaatsen met focus beeldende kunst
3 beeldende kunst platforms
4 organisaties/ collectieven foto/video
2 textielplatforms
1 textiellab
1 stadsdichter
2 literatuurplatforms

Het aantal individuele makers is met deze quickscan niet in beeld gebracht, evenals het aantal (pop)bands, verbanden die geen rechtspersoon zijn en/of niet structureel georganiseerd zijn.

* Uit adviezen Raad voor Cultuur 2021-2024

**Strategisch Cultuurberaad bestaat op dit moment uit: Phion, Nederlandse Reisopera, Kaliber, Concordia, Wilminktheater en Muziekcentrum, Metropool, Sonnevand, PlanetArt, Tetem, Concensus Vocalis, Rijksmuseum, Museumfabriek, Bibliotheek en ArtEZ.

***Inschattingen vanuit A.B.C. ArtEZ, studenten en gesproken vertegenwoordigers uit het middenveld.

INVENTARISATIE EN BEVINDINGEN

Het middenveld van Enschede is op dit moment behoorlijk versnipperd en beperkt in omvang. Er zijn enkele clusters zichtbaar. Bijvoorbeeld binnen ateliergebouwen, broedplaatsen, digitale platformen of in de vorm van een collectief. Met de start van Cultuurnetwerk Enschede in september 2022 zal ingezet worden op versterking van het Midden.

Voor makers uit het middenveld is er regelmatig geen 'Fair Practice' beloning mogelijk. Dit komt o.a. concreet naar voren door het gebrek aan programmeringsbudget vanuit diverse presentatieplekken voor m.n. Beeldende Kunst en Muziek.

Het Midden van Enschede kenmerkt zich door een relatief grote Underground community met diverse makers (m.n. Crossmediaal en Muziek) die sterk verbonden zijn met de stad en haar identiteit*.

Het Midden is op dit moment sterk verbonden is met de Top en Presenterende instellingen. Zo coproduceert stichting KING'S MEN (theater) met het Wilminktheater en Muziekcentrum, werkt stichting Pronksnor (crossmediaal) samen met Tetem en De Museumfabriek en is Stichting Overlap (textiel) in gesprek met de Bibliotheek Enschede (in plan-fase)**.

De afgelopen jaren zijn er diverse talentontwikkelingsprojecten gestart door de Top- en presenterende instellingen. Zij zetten zich zowel in op studenten en afgestudeerden uit Twente, als op het aantrekken van landelijk talent***.

Organisaties in het Midden kunnen op dit moment via Gemeente Enschede aanspraak maken op de subsidie 'Culturele activiteiten'. Deze subsidie is redelijk bekend in dit segment, maar er is ruimte voor verbetering.

Partijen uit het middenveld geven aan dat deze regeling onvoldoende aansluit op de behoeften van het Midden. Het budget van deze subsidieregeling is te laag om risicovolle en/of grotere projecten mee te ontwikkelen. Een deel van de organisaties in het Midden vraagt ook subsidies aan bij andere fondsen en overheden, zoals Prins Bernhard Cultuurfonds en Provincie Overijssel.

Informatie over subsidiemogelijkheden is in het middenveld beperkt.

"Om de kwaliteit van ons werk en een redelijke belasting van het team ook op langere termijn te waarborgen, zijn er structurele financiële middelen nodig om de organisatie te professionaliseren en (fatsoenlijk betaald) de noodzakelijke continuïteit aan te kunnen brengen."

- Maker uit het middenveld

*De artistieke uitgangspunten van de underground community komen op grote delen overeen met die uit de Binnenstadvisie Enschede.

**Verdere uitvraag/ onderzoek zou inzichtelijk kunnen maken wat de relatie van het middenveld is met de Top en presenterende instellingen.

***De resultaten hiervan zijn op dit moment nog onvoldoende meetbaar. Aan te raden is om in 2024 een uitgebreide meting te doen m.b.t. resultaten van talentontwikkelingstrajecten voor Enschede, het middenveld en de culturele organisaties.

Basis

In Enschede zijn ruim 150 culturele vrijwilligers- en amateur organisaties in beeld, voornamelijk bestaande uit stichtingen en verenigingen. Naar schatting ontvangt 1/3 van deze instellingen financiële ondersteuning van gemeente Enschede, op projectniveau of doormiddel van een tweejarige ondersteuning*.

De Basis wordt actief in informatie en ondersteuning voorzien door het inzetten van de cultuurcoach en cultuurmakelaar van Enschede. Deze functies zijn ondergebracht bij Concordia, maar opereren zelfstandig. De cultuurcoach en -makelaar zijn de actieve schakel tussen gemeentelijk beleid, de professionele organisaties en het amateurveld. Ook gaan zij de verbinding aan met de ondersteuners van sportverenigingen (Sportaal).

Een aantal organisaties uit de Basis wijkt voor presentatiemomenten naar Hengelo uit, omdat daar zowel een grote als middenzaal is die voldoen aan de praktische behoeften. De Basis geeft echter aan dat voor hun publiek (vrienden, familie, burens en kennissen) de drempel tot het bezoeken van een amateurvoorstellingen hoger ligt in Hengelo. De reisbereidheid is lager in dit segment.

Het amateurveld heeft te maken met veranderende organisatievormen. Steeds meer jonge/nieuwe cultuurmakers werken projectmatig en willen zich niet langdurig verenigen in een rechtsvorm. Het aantal natuurlijke personen dat in aanmerking wil komen van (financiële) ondersteuning voor een project in de basis neemt toe en niet alle ondersteuningsmogelijkheden zijn hierop ingericht.

Over de hele breedte van het amateurveld speelt vergrijzing een grote rol en lopen de aantallen van (actieve) leden terug, maar verliest het amateurveld niet aan waarde**.

Verschillende organisaties in de Basis werken structureel of ad hoc samen met diverse organisaties uit de keten. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het betrekken van talentvolle amateurs bij de diverse producties die Het Wilminktheater en Muziekcentrum produceert.

Basis

8 dansgroepen

18 toneelverenigingen

3 musicalverenigingen

70 koren

35 muziekgroepen

7 schilderverenigingen

7 foto/videoverenigingen

1 junorstadsdichter

13 leesclubs

*De meeste van de inschattingen in deze paragraaf zijn naar voren gekomen in het gesprek met de Cultuurcoach Enschede.

**Dit is een landelijke trend die ook door de LKCA onderzocht wordt. Absolute aantallen in Enschede zijn tijdens de quickscan niet onderzocht.

1.3 Beroepsonderwijs, talentontwikkeling en educatie

Talentontwikkeling

De afgelopen twee jaar zijn de mogelijkheden op het gebied van talentontwikkeling gegroeid in Enschede*.

Ontwikkelinstelling Tetem heeft als BIS ontwikkelinstelling een belangrijke rol op het gebied van talentontwikkeling, met name binnen de disciplines Crossmediaal, Beeldende Kunst, Foto/Video en Textiel. Zij richten zich op landelijke talentontwikkeling voor hedendaagse makers, met een grote focus op nieuwe technieken. Tetem is opdrachtgever en coproducent van (jonge) getalenteerde makers. De producties worden getoond in Tetem en/of op andere relevante podia in Nederland. Ontwerpers, kunstenaars, wetenschappers, studenten en andere makers kunnen gebruik maken van vele maak-faciliteiten. Ook werkt Tetem jaarlijks in verschillende projecten samen met het onderwijs en voor eigen initiatieven van studenten en biedt Tetem 'kennisvouchers' aan.

In 2022 is het platform *Cross-TIC* gestart: een groot samenwerkingsverband tussen organisaties in heel Twente, met Concordia als penvoerder. Dit platform is gericht op Twents talent dat zich wil ontwikkelen als crossmediale maker. Dit bedient een opkomende groep nieuwe makers die op zoek zijn naar kruisbestuiving tussen disciplines en techniek.

Het Wilminktheater en Muziekcentrum is twee programma's gestart voor landelijk talent. In het werkervaringsprogramma *Wilminks Kweek* maken semi-professionals (m.n. kunstvakstudenten en MBO studenten) onderdeel uit van diverse producties. Ook is het Wilminktheater en Muziekcentrum penvoerder van het Overijsselse *TINC* waar theatermakers ondersteuning krijgen bij het vinden van financiering en het produceren.

Concordia richt zich op het faciliteren van talentontwikkelingsprojecten van theater- en muzikmakers. Metropool speelt een belangrijke rol in diverse Overijsselse en Oost Nederlandse talentontwikkelingsprojecten voor popmuzikanten en begeleiden jaarlijks gemiddeld twee afstuderende studenten van het Conservatorium Enschede.

De BIS gezelschappen hebben naast de specifiek genoemde talentontwikkelingsprojecten allen een landelijke opdracht op dit gebied en bieden ruimte aan (jong) talent.

Talentontwikkeling

3 trajecten voor theatermakers

1 traject voor popmuzikanten

1 opleiding voor klassieke musici

1 traject voor crossmediale makers

1 ontwikkelinstelling voor crossmediale makers

1 ontwikkelinstelling voor beeldend kunstenaars

1 traject voor foto/filmmakers

1 ontwikkelinstelling voor foto/filmmakers

1 ontwikkelinstelling voor textielmakers

Beroepsonderwijs

In Enschede zitten vier onderwijsinstellingen gevestigd die creatieve en culturele opleidingen op MBO, HBO, Bachelor of Master aanbieden: ROC van Twente, ArtEZ, Saxion en de Universiteit van Twente.

ArtEZ faciliteert in Enschede zeven bacheloropleidingen: Vormgeving, Art en Crossmedia Design, Vormgeving, Moving Image, Fine Art (AKI) en Docent Muziek, Popacademie, MediaMusic, Muziektherapie (Conservatorium). Dit gaat in totaal om ca. 80* studenten per jaar.

Onderwijsinstelling Saxion biedt drie creatieve bachelors aan: Creatieve Business, Creatieve Media and Game Technologies, Fashion and Textile Technologies.

Universiteit Twente heeft diverse opleidingen vanuit waar (alumni) studenten zich in hun professionele werkpraktijk (gedeeltelijk) op het culturele veld richten, zoals vanuit de bachelor Creatieve Technology.

Het ROC van Twente biedt in niveau 2-3 diverse ondersteunende opleidingen aan, zoals Assistant Fashion Tailor of Medewerker Sign. Daarnaast biedt het ROC opleidingen aan voor zelfstandig Fotograaf, Allround Mediamaker, Mediavormgever, Ruimtelijk vormgever, Fashion Designer, Fashion Product Coördinator, Fashion Tailor.

Bovenstaande opleidingen bieden een belangrijke basis voor het culturele klimaat van Enschede. Aannemelijk is dat afgestudeerde studenten toestromen in de culturele sector in de discipline die aansluit bij hun opleiding.

Disciplines die in Enschede wel in het Midden vertegenwoordigd zijn, maar niet vertegenwoordigd zijn bij bovenstaande onderwijsinstellingen zijn: Toneel/ muziektheater, Dans, Muziek (genres klassiek, jazz, wereldmuziek) en Literatuur.

In Enschede ontbreken faciliterende opleidingen die specifiek gericht zijn op de cultuursector. Dit gaat bijvoorbeeld over technici, producenten en zakelijk leiders.

Beroepsonderwijs

1 conservatorium

1 kunstacademie

1 HBO met creatieve opleidingen

1 universiteit

1 MBO

Educatie

Vanuit iedere discipline wordt cultuureducatie aangeboden aan kinderen, jongeren en lerende amateurs.

In Enschede is een samenwerking ontstaan tussen alle grote organisaties onder de noemer *Cultuureducatie Enschede*. Zij werken samen met zo'n 70 scholen om kinderen en jongeren een passend, breed en kwalitatief hoogwaardig aanbod aan te kunnen bieden. De afgelopen jaren is er gemeentelijk en landelijk geïnvesteerd in dit programma. De aanbieders van Cultuureducatie Enschede zijn: De Museumfabriek, Tetem, Rijksmuseum Twenthe, Concordia, Phion, Kaliber Kunstenschool, Metropool, Nederlandse Reisopera, Openbare Bibliotheek Enschede, Theater Sonnevand en Wilminktheater en Muziekcentrum. De particuliere aanbieders zijn BIK-way, Cultuurgeluid, Focus Dansstudio, Hartkwartier, Leskwartier, Somnium Music, Tessa Kortenbach en Theatermakerij Enschede.

Kaliber is als kunstencentrum de grootste aanbieder van cultuureducatie in de vrije tijd. Binnen vrijwel alle disciplines bieden zij cursussen en lessen aan (uitzonderingen zijn theater en literatuur).

Er zijn diverse particuliere aanbieders. Dit zijn veelal (georganiseerde) professionals die lesgeven in hun expertise. Zij ontvangen geen (structurele) subsidie.

In Enschede is één jeugdtheaterschool gevestigd: De Theatermakerij. Zij heeft een structurele samenwerking met de Nederlandse Reisopera. Het project *De Maakers* zit op het snijvlak van educatie en talentontwikkeling doordat er amateurs en (semi)professionals samenwerken.

Educatie

1 kunstencentrum met dans-, muziek-, beeldende kunstaanbod

1 jeugdtheaterschool

12 particuliere aanbieders met dansaanbod

3 particuliere aanbieders met theateraanbod

5 particuliere aanbieders met muziekaanbod

1 particuliere aanbieder met crossmediaal aanbod

3 particuliere aanbieders met beeldende kunst

1 cursusaanbieder met literair aanbod

2 theaters met dans-, theater- en muziekaanbod

1 popcentrum met muziekaanbod

2 musea met crossmediaal-, beeldende kunst-, film/foto- en textielaanbod

1 bibliotheek met literair aanbod

1 ontwikkelinstelling met crossmediaal-, beeldende kunst-, film/foto- en textielaanbod

1 operagezelschap

1 jeugdtheatergezelschap

1 symfonieorkest

*Omdat de meeste trajecten in hun huidige vorm pas sinds 1-3 jaar lopen en COVID-19 een grote invloed had op de uitwerking ervan, zijn er op dit moment nog onvoldoende meetbare resultaten om mee te nemen tijdens deze quickscan. Aan te raden is om dit met een volgende quickscan wel mee te nemen.

2. Disciplines

INVENTARISATIE EN BEVINDINGEN

2.1 Dans

In de programmering van het Wilminktheater en Muziekcentrum is het genre dans te vinden, zowel moderne dans als klassiek ballet van nationale en internationale makers.

In zowel de Top als het Midden ontbreekt de discipline Dans.

Op het gebied van Cultuureducatie en in de Basis is de discipline wel vertegenwoordigd. Beoefenaars op amateurniveau kunnen terecht bij een van de dansgroepen, kunstencentrum Kaliber of één van de particuliere aanbieders.

Er is in Enschede geen beroepsopleiding voor dans of dansdocent, wat mogelijk invloed heeft op de ontwikkeling van het middenveld.

2.2 Theater

De discipline Theater is in Enschede binnen alle segmenten vertegenwoordigd.

Het Wilminktheater en Muziekcentrum heeft een grote zaal (> 1000 stoelen) en er zijn in Enschede meerdere kleinere zalen (zalen met een lage capaciteit tussen 100 - 150 stoelen of de beperkt speelvlak, zoals de Kleine Willem). Vanuit Top, Midden, Basis en Educatie van deze discipline is er een grote behoefte aan een middelgrote theaterzaal (vlakke vloer zaal).

Zowel Concordia als het Wilminktheater en Muziekcentrum (co)produceren met lokale, regionale en nationale makers. Hun rol is de afgelopen jaren verschoven van presenterende theaters naar presenterende en producerende theaters. Het Wilminktheater en Muziekcentrum is twee programma's gestart voor landelijk talent: het werkervaringsprogramma *Wilminks Kweek* en *TINC* (zie talentontwikkeling).

De Nederlandse Reisopera en Theater Sonnevandek ontwikkelen jaarlijks meerdere producties die langs de theaters in Nederland reizen en in Enschede te zien zijn. Beide gezelschappen zetten actief in op cultuureducatie en talentontwikkeling.

Dans

1 theaterzaal groot met dansaanbod

6 dansgroepen

1 kunstencentrum

2 theaters met danseducatie

12 particuliere aanbieders danseducatie

Theater

1 theaterzaal groot

5 theaterzalen klein

1 jeugdtheatergezelschap

1 operagezelschap

2 (co)producerende theaters

4 theatergezelschappen

18 toneelverenigingen

3 musicalverenigingen

3 ontwikkeltrajecten

1 jeugdtheaterschool

3 particuliere aanbieders

De Nederlandse Reisopera biedt (i.s.m. Theatermakerij) verschillende programma's aan voor kinderen vanaf 7 jaar en jongeren tot en met 18 jaar. Een voorbeeld is het nieuwe *Reisopera Summer Camp* dat bestaat uit een week lang workshops en trainingen voor tien jonge professionele zangers of bijna afgestudeerde zangstudenten.

Theater Sonnevank biedt bij alle voorstellingen educatieprogramma's aan en organiseert jaarlijks *De Playground053-voorstelling*, voor jongeren tussen de 12 en 16 jaar. Daarnaast investeert Theater Sonnevank in talentontwikkeling in Oost-Nederland door mede-organisator te zijn voor diverse initiatieven met partners uit Overijssel en Gelderland.

Vanwege het gebrek aan een theateropleiding in Enschede is het aannemelijk dat afgestudeerd talent zich minder vanzelfsprekend in Enschede vestigt dan in steden waar theater kunstvakonderwijs aangeboden wordt. Diverse talentontwikkelingstrajecten laten makers binnen en buiten Twente kennis maken met Enschede.

Een paar voorbeelden: Het nieuwe traject *Cross-TIC* richt zich specifiek op regionale makers en *De Generator* op zakelijk talent uit Oost-Nederland. Andere talentontwikkelingsprojecten: *TINC*, *Proeftuin Jeugdtheater en -dans*, *Reisopera Summer Camp*, *Wilminks Kweek* en *Nieuw Geluid* worden door middel van open calls en audities aangeboden aan zowel makers uit de regio, als makers van buiten Enschede. Met deze trajecten worden door de Top verbindingen gelegd met het Midden. Nieuwe vormen worden (door)ontwikkeld en jong talent wordt gescout en begeleidt.

Op het gebied van Educatie is De Theatermakerij de belangrijkste aanbieder als jeugdtheaterschool. Zij heeft een sterke verbinding met ArtEZ (Arnhem en Zwolle) waardoor zij ook professioneel talent naar Enschede trekt.

“Er is een vast team nodig, om op langer termijn na te kunnen denken. Zakelijke- en productionele medewerkers zijn schaars in Twente. Een netwerk van mensen die op productionele zakelijke basis je kunnen ondersteunen zou een idee zijn.”

- Maker uit het middenveld

2.3 Muziek

In de Discipline Muziek zijn de producerende Top, Midden en Basis vertegenwoordigd, zowel klassiek als pop. De Top bestaat volledig uit klassieke gezelschappen, in het Midden domineert de popmuziek en de Basis bevat meer dan 100, voornamelijk klassieke, zang- en muziekverenigingen.

Het grootste deel van de presentatieplekken, de muziekcafés en kleinere zalen, kan niet 'Fair Practice'-programmeren en presenteren vanwege het ontbreken van een programmeringsbudget. In september 2020 werd hiervoor Stichting Grensgeval opgericht. Een fonds (regeling: Micro Music Fonds) waar vanuit gages artiesten verdubbeld worden bij van optredens die plaatsvinden in Enschede.

Het aantal artiesten, muzikanten en bands is niet onderzocht. Deze groep is niet structureel georganiseerd en werken vaak niet vanuit een geregistreerde rechtsvorm. Metropool biedt werkplekken aan afgestudeerde muzikanten en voert activiteiten uit op het gebied van educatie en talentontwikkeling onder de noemer *Metropool The Works*. Hieronder valt o.a. *Metro's Finest*, een traject van een jaar waarin Metropool haar volledige professionele netwerk in dienst stelt van twee acts. Naast de werkplekken in Metropool kun je als afgestudeerde muzikant na afstuderen nog een korte periode terecht op het conservatorium.

Overijssel kent twee boekingskantoren en drie platenlabels. Er mist een levendige industrie waardoor het voor sommige muzikanten en alumni aantrekkelijker is om te verhuizen naar andere gebieden waar een grotere industrie aanwezig is.

De aanwezigheid van het conservatorium heeft invloed op het aantal makers in de stad en de potentie van deze discipline in Enschede. Jaarlijks studeren zo'n 55 muzikanten en makers af (Popacademie, Docent muziek, Muziektherapie en Media Music) *.

Muziek

1 theaterzaal groot

5 theaterzalen klein

1 popzaal groot

1 popzaal midden

1 concertzaal groot

1 concertzaal klein

1 jazzpodium klein

6 muziekcafés

4 universele presentatieplekken

Kerken zijn niet meegenomen in de quickscan, maar ook een belangrijke presentatie plek voor (m.n. klassieke) muziek.

"We hebben behoefte aan een eigen plek, een plek om te maken, een plek voor talent. Er moet een levendige scene gevormd worden."

- Maker uit het middenveld

*Cijfers HBO Monitor 2020

2.4 Crossmediaal

Enschede profileert zich als TIC stad, wat staat voor Technologie, Innovatie en Creativiteit*. Dit is goed terug te zien in de crossmediale discipline en de erkenning in 2020 van Tetem en PlanetArt als nieuwe BIS instellingen.

PlanetArt is een grote verbinder van het genre. Een nieuwe ontwikkeling is het in april geopende GOGBOT Museum of the Future.

Dankzij organisaties als Tetem, PlanetArt, broedplaatsen (WARP Technopolis, Studio Complex e.a.) en het nieuwe interdisciplinaire platform *Cross-TIC* zijn er voor (jonge) talenten mogelijkheden tot product- en talentontwikkeling, netwerkvorming, samenwerken en inspiratie. Ook Concordia profileert zich in toenemende mate als de plek voor crossmediale kunst. Het aantal crossmediale makers lijkt toe te nemen**.

Crossmediale makers werken vaak op tijdelijke locaties waarvan men aangeeft dat de afmetingen en faciliteiten niet altijd aansluit bij de behoefte.

Vanuit verschillende organisaties in deze discipline wordt samengewerkt met het onderwijs (Saxion, Universiteit Twente). Er zijn meerdere opleidingen die makers afleveren met een crossmediale werkpraktijk.

Op het gebied van educatie biedt Tetem een zeer uitgebreid programma aan voor mensen van alle leeftijden, zowel binnen schools als in de vrije tijd. Tetem heeft hierbij een regionale positie waarin ze niet enkel Enschede maar heel Twente bediend.

Crossmediaal

5 theaterzalen klein
4 universele presentatieplekken
3 musea
2 expositieruimten midden
20 expositieruimten klein

1 collectief
12 verzamelplaatsen
1 traject
1 ontwikkelinstelling
1 kunstacademie
1 HBO
1 universiteit
1 ontwikkelinstelling
1 particuliere aanbieder

*In o.a. de Binnenstad Visie is terug te lezen dat Enschede zich als zodanig profileert.

**Dit is een landelijke trend, zoals o.a. te lezen is in de beleidsstukken rondom InnovatieLabs.

2.5 Beeldende kunst

Enschede is, mede dankzij de aanwezigheid van de kunstacademie, op het gebied van de beeldende kunst een rijke stad. Rijksmuseum Twenthe is van de drie musea in Enschede de grootste publieke aanbieder van internationale, nationale en lokale beeldende kunst.

In het middenveld zijn de uitvoerende kunstenaars vertegenwoordigd in platform KunstNonStop, waar zich meer dan 100 beeldende kunstenaars bij hebben aangesloten. Topinstellingen deden een bijdrage aan de ontwikkeling van dit platform (t.b.v. een nieuwe website).

Voor kunstenaars in het Midden zijn er expositieruimten beschikbaar in de stad, echter voornamelijk onbetaald. Dankzij incidentele regelingen wordt er ruimte geboden aan experiment. Er is doorgaans geen budget om het werk tentoon te stellen.

Een relatief klein georganiseerd amateurveld is actief in deze discipline, mogelijk omdat het beoefenen solistisch uitgevoerd kan worden. Rijksmuseum Twenthe en de Museumfabriek bieden ruimte aan amateurkunstenaars om gebruik te maken van hun faciliteiten.

De AKI is een kunstacademie waar makers vanuit verschillende achtergronden, met zeer divers werk van afstuderen.

Ontwikkelinstelling Tetem heeft een belangrijke functie op het gebied van talentontwikkeling. Zij dagen professionele kunstenaars uit om een technische innovatieve koppeling te maken en organiseren diverse talentontwikkelingsprojecten.

Op het gebied van educatie hebben de twee grote musea, Tetem en kunstencentrum Kaliber een belangrijke rol, verbonden door Cultuureducatie Enschede (zie Educatie).

Beeldende kunst

5 theaterzalen klein

4 universele presentatieplekken

3 musea

2 expositieruimten midden

20 expositieruimten klein

1 collectief

12 verzamelplaatsen

1 traject

1 ontwikkelinstelling

1 kunstacademie

1 HBO

1 universiteit

1 ontwikkelinstelling

1 particuliere aanbieder

“Lage huur in ruil voor tijdelijkheid van een plek is niet erg, als er maar meer continuïteit is, geen onzekerheid. Ook pas afgestudeerde makers trekken weg zonder continuïteit.”

- Maker uit het middenveld

2.6 Film en foto

In Enschede zijn 22 commerciële filmzalen tegenover 2 filmhuiszalen en 1 alternatieve filmzaal*. De alternatieve en filmhuiszalen bieden o.a. ruimte aan nieuw (regionaal) talent.

Deze discipline is aanwezig in het Midden en in de Basis, maar ontbreekt in de Top. Er zijn vier film/foto collectieven actief, het aantal zelfstandige foto- en videografen zijn niet onderzocht en op amateurniveau zijn zeven video- en fotoverenigingen in beeld.

Vanwege het interdisciplinaire karakter van *Cross-TIC* en presentatie platform Tetem kunnen foto- en videografen daar terecht voor onderzoek, ontwikkeling en produceren.

De disciplines film, foto en beeldende kunst bewegen steeds meer richting de crossmediale kunst. Om die reden zullen ook een X aantal makers van foto/film onderdeel zijn van Beeldende kunst of Crossmediaal.

Het ROC biedt de MBO-opleiding Fotograaf aan, wat invloed heeft op de toestroom van nieuwe makers in deze discipline.

2.7 Textiel

In de twee grote musea is relatief veel aandacht voor textiel en het textielverleden, evenals moderne textieltechnieken. Zij hebben ook diverse faciliteiten waar professionals en amateurs kennis kunnen maken met de technieken.

Op het gebied van Textiel zijn twee nieuwe initiatieven ontstaan in het Midden. In 2021 opende het *Circulair Textiel Lab* op Saxion. Een samenwerking tussen het onderwijs en partners uit het werkveld. Het lab biedt de mogelijkheid om op grotere schaal innovaties voor het recyclen van oude kleding te onderzoeken. Textielplatform Stichting Overlap (2020) richt zich op het zichtbaar maken van duurzame en circulaire initiatieven in Twente en het bevorderen van experiment en samenwerking op dit gebied. Het platform organiseert ca. 5 - 7 evenementen per jaar.

Film en foto

22 commerciële filmzalen
2 filmhuiszalen
1 alternatieve filmzaal
1 fotogalerie
3 musea
2 expositieruimten midden
20 expositieruimten klein
4 universele presentatieplekken

4 filmorganisaties/ collectieven
7 foto/videoverenigingen
1 traject
1 ontwikkelinstelling
1 MBO met fotografieopleiding
1 ontwikkelinstelling

Textiel

2 musea
2 expositieruimten midden
20 expositieruimten klein
4 universele presentatieplekken

2 platforms
1 lab
1 ontwikkelinstelling
1 HBO
1 MBO

* Vergelijking met andere steden geen onderdeel was van deze quickscan, maar deze aantallen lijken uit verhouding. Aan te raden is om deze situatie met andere steden te vergelijken en hier mogelijk ambities/acties aan te koppelen.

Initiatieven in de basis zijn niet in beeld gekomen, de meest aannemelijke reden is omdat textielbeoefening minder vanzelfsprekend collectief gebeurt.

Tetem heeft textiel en de bijbehorende oude- en nieuwe technieken als onderdeel van hun educatie en talentontwikkelingsprogramma.

Saxion leidt met de opleiding Textile Technologies belangrijke hedendaagse professionals op en het ROC van Twente biedt diverse opleidingen aan als Fashion Designer en Fashion Retailer.

2.8 Literatuur

De Bibliotheek Enschede is, met zes vestigingen, de grootste speler op het gebied van literatuur in Enschede. Naast de collectie en uitleenservice biedt de bibliotheek activiteiten voor kinderen en volwassenen en cursussen op het gebied van o.a. taal en digitalisering. Daarnaast focust de bibliotheek zich steeds meer op samenwerkingen die discipline overstijgend zijn. *

Sinds januari 2011 hebben een aantal dichters uit Enschede hun krachten gebundeld als platform *diedichters* (Stichting Dichters in Enschede). Vanuit dit platform worden, in samenwerking met culturele partners, festivals, projecten en open podia georganiseerd. Stichting Literaire Manifestatie Enschede (1988) is een platform voor literaire activiteiten, debat en lezingen in Enschede. De SLME organiseert ook, in samenwerking met de bibliotheek en andere partners, de verkiezing van het stadsdichterschap. Op dit moment heeft Enschede een junior stadsdichter (Naz Ergin) en een algemene stadsdichter (Dick Schlüter). De SLME ontvangt een jaarlijkse subsidie van gemeente Enschede.

Daarnaast zijn er in de Basis leeskringen en -clubs actief en op het gebied van Educatie biedt de Volksuniversiteit Enschede de cursus Nederlandse literatuur aan en de Bibliotheek Enschede is onderdeel van *Cultuureducatie Enschede*, gericht op het primair onderwijs.

Literatuur

1 bibliotheek

1 stadsdichter

2 platforms

1 junior stadsdichter

13 leesclubs

1 cursusaanbieder

1 bibliotheek

*Dit is een landelijke trend die door de bibliotheken en verschillende overheden samen wordt aangejaagd en waarbij de Bibliotheken een sterkere maatschappelijke functie krijgen. Dit is o.a. terug te zien in diverse beleidsstukken van Rijnbrink.

Deel II

QUICKSCAN JUNI 2022

Dit deel omvat de beschrijving van diverse behoeften, ambities en aanbevelingen die tijdens de quickscan naar boven zijn gekomen.

Tijdens de quickscan zijn er gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers vanuit verschillende disciplines en uit diverse segmenten. Daarnaast is er schriftelijk input geleverd en zijn diverse (beleid)stukken tijdens de deskresearch bekeken. Omdat deze inventarisatie niet allesomvattend is en er niet gesproken is met alle vertegenwoordigers of belanghebbenden, is dit tweede gedeelte intern voor Gemeente Enschede bedoeld. Als informatievoorziening met betrekking tot wat er leeft in het culturele veld van Enschede.

Op vraag van Gemeente Enschede is er tevens gekeken naar de identiteit van de stad in combinatie met het culturele veld.

Afsluitend zijn er een aantal vervolgacties geformuleerd op deze quickscan.

Inhoud Deel II

1. Ambities	pag. 21
2. Behoeften en uitdagingen	pag. 23
per segment	pag. 23
per discipline	pag. 24
3. Identiteit van de stad	pag. 25
4. Vervolgacties	pag. 28

1. Ambities

BELANGRIJKSTE GEMEENSCHAPPELIJKE* AMBITIES

Uit de quickscan is een drietal thema's met bijbehorende acties/ ambities te filteren waarop Gemeente Enschede kan inzetten de aankomende periode:

Waardering

Enschede mag met meer trots haar culturele veld aanjagen en presenteren.

1. Sterke BIS

Dankzij de aanwezigheid van vijf BIS instellingen is Enschede een rijke stad waar een hoge kwaliteit cultureel aanbod wordt ontwikkeld. Deze kwaliteit straalt af op de stad, haar ondernemers en haar inwoners. Daarnaast zijn zij hét visitekaartje voor de stad met hun landelijke erkenning en tournees.

2. Fair Practice

Alle lagen van het culturele veld zijn gebaat bij eerlijke beloning. Gemeente Enschede moet hier een sterke positie in innemen en zowel makers als organisaties de ruimte bieden de Fair Practice Code toe te passen. Het stimuleren van het naleven van deze code is met name van belang voor het ontwikkelen van een gezond en sterk middenveld. Hiervoor moeten de middelen dan ook beschikbaar zijn.

- Grote en kleine programmeringsbudgetten voor bijv. exposities en optredens.
- Budget (gelabelde gelden) voor makers uit het middenveld.

3. Erkenning voor het middenveld

Makers in het midden hebben erkenning in de breedste zin nodig: de discipline Crossmediaal als één van de belangrijkste nieuwe culturele stromingen binnen Enschede en (zelfstandige) makers meer betrekken bij beleidsvorming. Daarnaast is er een gebrek aan faciliterende plekken en organisaties.

- Het middenveld heeft behoefte aan faciliteiten, (financiële) mogelijkheden en (zakelijke en productionele) ondersteuning.

Ruimte

Makers trekken weg vanwege het gebrek aan maak- en presentatiemogelijkheden. In Enschede zijn er verschillende typen presentatieplekken aanwezig van diverse grootten.

4. Vlakke vloerzaal / middenzaal

Deze zaal wordt gemist door vrijwel het hele veld omdat dit type zaal gekenmerkt wordt door haar multifunctionele karakter. Van professionals tot amateurs hebben nu beperkt plek in te grote of te kleine zalen. Deze zijn voor sommigen te kostbaar of niet beschikbaar (planning technisch). De verwachting is dat het tekort aan ruimte gaat groeien, omdat de presenterende zalen zelf steeds meer produceren. Een aantal producerende instellingen wijkt naar Hengelo uit, maar (met name voor amateurverenigingen) is het daar moeilijker om hun Enschedese achterban mee te krijgen.

5. Presentatieplekken Beeldende kunst

Er is meer vraag van kunst- en cultuurbeoefenaars naar passende presentatieplekken dan dat er plek is. Door het tekort aan programmeringsbudgetten is het voor professionele beeldende makers niet rendabel om te exposeren en dit versterkt de aantrekkingskracht van andere regio's waar wel budgetten beschikbaar zijn.

6. Broedplaatsen

Er is behoefte aan plekken om te maken door makers en organisaties uit de alle verschillende disciplines. Broedplaatsen zijn noodzakelijk voor (jonge) makers, beginnende organisaties en community building. Een ambitieus en duurzaam broedplaatsenbeleid is van groot belang.

7. Huisvesting

Om zichtbaarheid van het culturele veld te versterken, zijn kansen voor huisvesting in het centrum van Enschede en Roombeek van belang. Dit is vooral noodzakelijk voor gevestigde organisaties die een structurele werkpraktijk in Enschede (willen) opbouwen.

*Dit is een vertaling van twee maanden gesprek en onderzoek naar ambities en mogelijkheden voor het Culturele Veld van Enschede (met focus op het middenveld). Mogelijk herkent niet iedere cultuurprofessional of culturele organisatie zich (volledig) in alle genoemde punten.

Toestroom

Enschede is gebaat bij een toestroom van cultuurliefhebbers en makers om kwalitatief, passend aanbod blijvend te faciliteren.

8. Onderwijs

De aanwezigheid van beroepsonderwijs heeft een grote invloed op de sterkte en samenstelling van het middenveld. Contact tussen onderwijs, het culturele veld en overheid, om studenten meer te verbinden met Enschede, is van belang.

Door het gebrek aan bepaalde disciplines binnen het onderwijs (bijv. Theater) is de toestroom van makers in het middenveld minder vanzelfsprekend en behoeft extra aandacht. Naast het behouden van talent kan Enschede zich ook meer richten op het trekken van talent.

9. Bruisende stad

Om aantrekkelijk te zijn en blijven voor (nieuw) talent heeft Enschede een opgave om het brede culturele klimaat aantrekkelijker te maken voor diverse doelgroepen. Het ontwikkelen van eigen initiatieven door creatieve studenten kan meer aangejaagd worden. Daarnaast kan het middenveld (o.a. de Underground) een grote rol spelen bij de doorontwikkeling van een bruisend en aantrekkelijk nachtleven.

10. Educatie

De sterke relatie met primair en voortgezet onderwijs is van belang om kunst en cultuur blijvend onderdeel te laten zijn van een (gezonde) samenleving. Een sterkere samenwerking met voortgezet onderwijs en het sociale domein heeft prioriteit.

Investeren in:

Waardering, Ruimte en Toestroom

draagt bij aan een:

→ **Sterke Top**

→ **Kansrijk Midden**

→ **Veelzijdige Basis**

2. Behoeften en uitdagingen

PER SEGMENT

Presenterende instellingen

Er is meer vraag van kunst- en cultuurbeoefenaars naar passende ruimte dan dat er plek is. Dit is voor zowel professionele makers als amateurs een groot probleem. Een aantal van hen wijkt naar Hengelo uit, maar (met name voor amateurverenigingen) het is daar moeilijker om hun Enschedese achterban mee te krijgen. Er is behoefte aan een vlakke vloerzaal, deze ontbreekt op dit moment in Enschede. Daarnaast is er behoefte aan programmeringsbudgetten voor (kleine) expositieruimten, universele presentatieplekken en cafés (Beeldende Kunst en Muziek).

Producerende instellingen

Top

De topinstellingen hebben behoefte aan een vlakke vloerzaal in de stad Enschede, een doorlopende, sterke lobby vanuit de gemeente richting het rijk en de provincie. Een aantal instellingen zou willen onderzoeken of Cultuurregio Twente als schaal gebruikt kan worden.

Midden

Voor het middenveld is er een tekort aan passende maak- en presentatieplekken (studio's, ateliers, zalen), er is behoefte aan plekken die niet tijdelijk van aard zijn. Daarnaast is er behoefte aan specifieke financieringsmogelijkheden en ook mogelijkheden voor structurele financiering voor professionele makers uit het middenveld, waarmee eerlijke betalingen, duurzaamheid en ontwikkeling nagestreefd kunnen worden. Ook werken op dit moment niet alle presentatieplekken met een 'fair practice' programmeringsbudget voor (nieuwe, jonge) makers uit het middenveld, wat ten kosten gaat van de zichtbaarheid en de bloei van het middenveld. De zichtbaarheid en waardering van het middenveld kan vergroot worden, bijvoorbeeld in samenwerking met Enschede Promotie. Zogenaemde 'underground' activiteiten zijn opkomend, maar redelijk verscholen. Dit is deels een grote aantrekkingskracht van de identiteit van deze activiteiten, maar ook een uitdaging vanwege onzichtbaarheid. Het middenveld is deels afhankelijk van de topinstellingen die een grotere slagkracht hebben dan instellingen in het middenveld.

Basis

Steeds meer initiatieven in het amateurveld verenigen zich niet in een rechtsvorm verenigen, maar wel aanspraak willen maken op gemeentelijke ondersteuning, wat niet tot de huidige mogelijkheden behoort. Daarnaast hebben verenigingen en stichtingen moeite met het werven van nieuwe (jonge) leden en te maken met vergrijzing. Ook is het steeds moeilijker om vrijwilligers te vinden. Er is vanuit de Basis behoefte aan betaalbare presentatieplekken in Enschede en een vlakke vloerzaal (dans en theater).

Beroepsonderwijs

Niet alle disciplines zijn vertegenwoordigd in het opleidingsaanbod van Enschede, wat invloed heeft op de vertegenwoordiging van de disciplines in het culturele veld van Enschede.

Vanuit de creatieve en kunstvakstudenten lijkt meer behoefte te zijn aan verbindingen met het Enschedese culturele veld en het bedrijfsleven en meer focus op hybride werkpraktijk en ondernemerschap. Ook is er behoefte aan meer kansen om (tijdelijke) projecten, initiatieven en ondernemingen te starten in Enschede.

Talentontwikkeling

Het aantal talentontwikkelingstrajecten in Enschede is gegroeid de afgelopen twee jaar met de komst van Cross-TIC, De Generator, Wilminks Kweek en de generators van Tetem. Er is nog geen zicht op de meerjarige mogelijkheden voor deze twee- en vierjarige talentontwikkelingsprogramma's.

Educatie

In de cultuureducatie is het toepassen van de Fair Practice Code een uitdaging bij de uitvoering van particuliere initiatieven. Er is behoefte aan het door ontwikkelen van Cultuureducatie Enschede en het continueren van het educatie aanbod door particuliere aanbieders, naast het educatie aanbod van de topinstellingen.

Behoeften en uitdagingen

PER SEGMENT

Dans

Een uitdaging voor deze discipline is dat een dansopleiding ontbreekt in Enschede en er in de Top en het Midden weinig tot geen perspectief is voor jonge, professionele dansers die zich vestigen of wonen in Enschede.

Theater

Een theateropleiding ontbreekt in Enschede, het culturele veld is daardoor afhankelijk van de aanwas van talenten en afgestudeerden uit andere steden. Vanuit deze discipline is er een grote behoefte van zowel de Top, Basis en het Midden aan een vlakke vloerzaal / middelgrote zaal. Het middenveld heeft behoefte aan gelabelde financieringsmogelijkheden en mogelijkheden voor structurele subsidiegelden.

Muziek

De topinstellingen hebben een focus op klassieke muziek, maar geen natuurlijke aanstroom van muzikanten uit Enschede vanwege het ontbreken van een klassiek conservatorium. Een bijkomende uitdaging is dat de werkpraktijk voor muzikanten in Enschede en Oost-Nederland beperkt is.

Er is behoefte aan programmeringsbudgetten voor cafés en (kleine) zalen en betaalbare presentatieplekken om eigen initiatieven te organiseren. Daarbij is voor de ontwikkeling behoefte aan maakplaatsen, studio's en een duurzaam broedplaatsenbeleid.

Crossmediaal

Vanuit deze discipline is eveneens behoefte aan maakplekken (studio's en ateliers) die niet tijdelijk van aard zijn en diverse presentatieplekken met programmeringsbudget en/of mogelijkheden voor nieuwe makers. De crossmediale makers zijn in opkomst, waardoor de behoefte aan broedplaatsen groeit. Ook de underground scene kan groeien, wat gestimuleerd kan worden door deze scene te borgen in het beleid.

Beeldende kunst

Enschede kent een groot aantal beeldend kunstenaars, waarvan de zichtbaarheid vergroot kan worden in de binnenstad. Er ligt daarnaast een kans om het onderwijs (studenten AKI) meer te verbinden aan de stad en het culturele veld van Enschede. Er is behoefte aan programmeringsbudgetten voor de (kleine) expositieruimten en meer maakplaatsen en ateliers. Vanuit de Beeldende kunst leeft de behoefte aan verbetering van het broedplaatsenbeleid. Men heeft meer duurzame, fysieke plekken om te maken en te experimenteren nodig. Individuele makers hebben doorgaans niet het budget om marktconforme huurprijzen te betalen.

Film en foto

Deze discipline verhoudt zich nauw tot de disciplines Crossmediaal en Beeldende kunst. Samenwerking en verbinding met deze disciplines kan gestimuleerd worden.

Textiel

Op dit moment is er weinig zicht op hoe dit veld zich ontwikkelt en waar de behoefte ligt, een vervolgonderzoek kan dit in kaart brengen.

Literatuur

Er liggen kansen op het gebied van samenwerken met andere disciplines is het behandelen van maatschappelijke thema's als laaggeletterdheid.

3. Identiteit van de stad

3.1 Coalitieakkoord: Samen trots op Enschede

In het recent gepresenteerde coalitieakkoord profileert Enschede zich als: Sociale stad, Bruisende stad, Groene duurzame stad, Innovatieve ondernemende stad en Schone veilige stad. Het culturele veld in Enschede kan en wil* een aanjagende en zichtbare rol spelen in het behalen van deze doelen.

Het culturele veld heeft veel baat bij de erkenning van hun breed maatschappelijke rol in Enschede en daarbuiten. In lijn met landelijke trend heeft het merendeel van de culturele organisaties een pakket verantwoordelijkheden die verder reiken dan het initiëren, faciliteren en/of produceren van kunst en cultuur. Een unieke kwaliteit van het culturele veld is dat zij van nature innovatief en verbindend zijn. Hierdoor is er vanuit zowel culturele sector als andere domeinen een groeiende behoefte tot samenwerken met de culturele sector.

Sociale stad & Schone veilige stad

In Enschede wordt de samenwerking tussen welzijn en cultuur steeds verder ontwikkeld, mede door het aanstellen van een combinatiefunctionaris Kunst en Welzijn. Op het gebied van cultuuraanbod voor kinderen en jongeren kan het culturele veld een belangrijke toevoeging in preventieve jeugdzorg** zijn. In Enschede is het cultuuraanbod voor jeugd en jongeren geborgd dankzij de samenwerking *Cultuureducatie Enschede* (primair onderwijs) en Theater Sonnevank (primair en voortgezet onderwijs).

Groene duurzame stad & Innovatieve ondernemende stad

De culturele sector van Enschede heeft een opvallend sterke verbinding met technologisch, duurzaam en innovatief ontwikkelen. Er wordt in Enschede geëxperimenteerd met nieuwe technologieën en hun invloed op de mens. Dit heeft o.a. geleid tot het toetreden van zowel Tetem als PlanetArt tot de BIS, om op die manier hun inzet voor de creatieve techniek verder te ontwikkelen***.

Binnenstad visie: Bruisende Stad

Onder dit doel valt het cultuuraanbod van Enschede en is een veelzijdig kunst en cultuuraanbod een cruciale schakel. De in 2020 gepresenteerde binnenstad visie kent grote ambities tot het zijn en worden van een bruisende stad. Een nauwe samenwerking met domein cultuur, culturele instellingen en het creëren van kansen voor de culturele sector lijkt hierin cruciaal.

“Een bruisende binnenstad is een belangrijke voorwaarde voor alle doelgroepen en levert een directe bijdrage aan het economisch klimaat.”

Belangrijke kansen die in de binnenstad visie worden genoemd zijn:

- *Thema's waarmee Enschede zich kan profileren zijn technologie, innovatie en creativiteit. Binnen deze thema's onderscheidt Enschede zich door kennis van internationaal topniveau, maar vooral door het gebruik van deze kennis in concrete toepassingen.*
- *Het aantrekken, behouden en terughalen van talent wordt gezien als één van de belangrijkste doelen/doelgroepen voor de citymarketing.*
- *In Enschede krijg je de ruimte om jezelf te ontwikkelen, om van betekenis te zijn. Maar ook biedt Enschede de ruimte om te ontspannen, bijvoorbeeld in de groene omgeving.*
- *Enschede wordt gezien als een kennisstad, een bruisende stad, een leefstad en een creatieve stad.*

Met name het middenveld is op dit moment weinig zichtbaar in de binnenstad en in de marketinguitingen van de stad. In tegenstelling met de ambities uit de binnenstad visie ervaren makers in het Technisch, Innovatieve en Creatieve domein Enschede niet als bruisende stad met volop kansen voor hun disciplines. Dit is enigszins contrasterend met de profilering als TIC stad.

Er ligt een groot potentieel bij jonge creatieve studenten. Zij kunnen meer ingezet worden om vanuit hun behoeften tot een meer bruisende stad, diverse initiatieven in beweging te zetten. Dit kan zijn met het verstrekken van impulsbudgetten, het verschaffen van ruimten om hun plannen tot actie om te zetten of anderszins.

*Dit is de algemene indruk n.a.v. de gesprekken met vertegenwoordigers en lezen van beleidsplannen meerjarige organisaties

** Terug te vinden in jeugdwet en cultuur

***Adviezen Raad voor Cultuur 2021-2024

3.2 Doelgroepen

Enschede heeft ruim 160.000 inwoners*. Er wonen zo'n 23.000 kinderen tot 15 jaar, 26.000 pubers en adolescenten tot 25 jaar, zo'n 83.000 volwassenen tussen de 26 en 65 jaar, en ruim 29.000 senioren van 65+. In Enschede leven 160 nationaliteiten samen, waarvan 69% autochtoon, 13% met een westerse migratieachtergrond en 18% een niet westerse migratieachtergrond. In deze quickscan wordt specifiek gekeken naar de Studenten omdat zij de voornaamste doelgroep zijn om het middenveld in Enschede te ontwikkelen. Een gedeelte van hen spreekt geen Nederlands (als moedertaal), daarom wordt ook de toegankelijkheid van de cultuursector bekeken.

Studenten

Een groot potentieel kan zitten in het binden van studenten aan de stad. Enschede is een grote studentenstad met 29.000 studenten (waarvan ruim 15.000 in de stad zelf wonen).

Op dit moment vertrekt een groot gedeelte van de afgestudeerde studenten uit de stad. Precieze cijfers hiervan worden niet bijgehouden door de verschillende opleidingsinstanties, maar de schatting is dat 80-95% van de afgestudeerden van creatieve- en kunstvakopleidingen binnen 3 jaar na hun afstuderen vertrekken. Daarnaast is het onbekend hoe veel studenten na een periode elders terugkeren naar Enschede. Aannemelijk is dat: hoe sterker de band met de stad gevoeld wordt tijdens de studie, hoe groter de kans tot vestigen is.

In Enschede wonen jaarlijks honderden** creatieve studenten die behoefte hebben aan een alternatief circuit, community en verbinding met de stad. Dit is op dit moment niet geborgd en valt daarom weg tegenover de studentenverenigingen van de reguliere opleidingen en studies.

*bron van bevolkingsaantallen, tenzij anders vermeldt: allecijfers.nl

**ArtEZ leidt met 7 opleidingen gemiddeld 80 studenten per leerjaar op, met een gemiddelde van 4 leerjaren komt dit neer op 320 leerlingen. De cijfers van de specifieke opleidingen van Saxion, ROC van Twente en de Universiteit van Twente zijn voor deze quickscan niet opgevraagd.

*** Rijksmuseum Twenthe (structureel), Museumfabriek (structureel), Museum of the Future, Concordia (structureel), Wilminktheater (structureel), Metropool (structureel), Tankstation, Sickhouse, en Vrijhof

****Verder toegankelijkheid voor mensen met bijvoorbeeld een visuele, auditieve of lichamelijke beperking zijn niet onderzocht.

Niet Nederlandssprekenden

Tijdens de quickscan viel het op dat er een groot aanbod internationale studies is in Enschede. Daarom is er een quickscan uitgevoerd m.b.t. de digitale toegankelijkheid voor niet Nederlandssprekenden. Er is gekeken naar (de websites van) de grotere presenterende organisaties***. Deze quickscan heeft betrekking op aanbod in juni 2022. Voor een volledig overzicht zou de periode van een seizoen gemonitord moeten worden en ook gekeken worden naar aanbod dat niet digitaal te vinden is. Daarnaast is er niet gekeken naar het aanbod van de producerende partijen omdat sommigen van hen niet (enkel) in Enschede presenteren.

Van de structureel gesubsidieerde organisaties heeft alleen het Rijksmuseum een Engelse website. Het Wilminktheater en Muziekcentrum heeft een Duitstalige pagina met algemene informatie, maar verder lijken er geen andere talen geïmplementeerd in hun website.

Alle onderzochte presentatieplekken die niet structureel ondersteund worden, richten zich expliciet op een brede (internationale) doelgroep: hun sites zijn volledig in het Engels. Het Vrijhof heeft onder de website van Universiteit Twente zowel een Engels als Nederlandstalige pagina.

Het Wilminktheater en Muziekcentrum als Concordia hebben een filtermogelijkheid waarin men het aanbod waarin 'language no problem' is. Op moment van deze quickscan kwamen de disciplines Dans en Muziek naar voren. Overige organisaties geven deze mogelijkheid niet specifiek.

Geen van de onderzochte websites heeft filtermogelijkheden om het aanbod voor een specifieke taal te filteren. Dit geeft de aanname dat er geen specifiek anderstalig aanbod is in bijvoorbeeld Engels, Duits of Arabisch. ****

3.3 Locaties

Vrijwel alle culturele instellingen uit de Top bevinden zich in het stadscentrum van Enschede en voeren hun activiteiten met name in dit centrum uit. Het Midden is sterk afhankelijk van (tijdelijk) beschikbare ruimten. De publieke activiteiten vinden grotendeels in het centrum plaats, maar de maakplekken bevinden zich ook in andere wijken. Veel groepen uit de Basis zijn buiten het centrum gevestigd, maar houden hun publiekelijke toonmomenten met name in het centrum of in Hengelo.

Roombeek kan gezien worden als het tweede culturele stadscentrum, waar zich o.a. de grote musea, de ontwikkelinstelling bevinden en enkele expositieruimten bevinden. Daarnaast is hier de kunstacademie gevestigd, waardoor veel kunstvakstudenten zich in Roombeek bevinden.

3.4 Aanbevelingen m.b.t. doelgroepen en locaties

- Culturele instellingen meer betrekken in de maatschappelijke opgaven, hen ruimte en budget bieden om hier een actieve rol in te vervullen.
- Culturele studenten (incidenteel en flexibel) ruimte geven om hun ambities (voor stad en hun peers) vorm te geven.
- Mogelijkheden bieden om incidentele impulsen, bij succes, structureel door te kunnen zetten en zo het middenveld te versterken.
- Mogelijkheid bieden tot het versterken van het nachtleven.
- Betrekken van Underground bij Uit-agenda's (bijv. Instagram "Underground Enschede").

4. Vervolgacties

In onderzoek en monitoring is in aanvulling op deze quickscan het volgende te adviseren:

4.1 Landelijk perspectief

Deze quickscan omvat de eerste fase van een breder onderzoek naar de status van het culturele veld in Enschede. Om de resultaten in Enschede in breder perspectief te plaatsen, is het aan te raden om de uitkomsten te vergelijken met andere gemeenten.

Centrale vraag in het onderzoek in fase II kan zijn

- Hoe verhoudt Enschede zich tot andere steden? Welke ontwikkelkansen zijn er voor alle lagen binnen de culturele keten?

Aanvullende vragen

- Hoe verhoudt de culturele infrastructuur in Enschede zich ten opzichte van de culturele infrastructuur in de Regio Twente? En specifiek ten opzichte van Hengelo?
- Hoe verhoudt de culturele infrastructuur in Enschede zich ten opzichte van de G9 steden? Zowel in voorzieningenniveau als in financiering.

Mogelijke steden ter vergelijking

G9 cultuursteden Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Eindhoven, Groningen, Arnhem, Enschede, Maastricht.

Overijssel: Hengelo, Zwolle, Deventer.

Aan te raden is om dit onderzoek uiterlijk binnen een jaar te voeren zodat het momentum qua cultuurbeleid en COVID-19 herstel vergelijkbaar is.

4.2 Verdiepende stappen quickscan

Samenwerkingsverbanden

In deze quickscan zijn een aantal samenwerkingsverbanden naar boven gekomen en benoemd.

- Welke samenwerkingsverbanden zijn er binnen het hele culturele veld in Enschede aanwezig?

Het middenveld

Deze quickscan zoomt op veel vlakken in op het middenveld en hoe deze te ontwikkelen. In de fase II opdrachtformulering staan daarover nog deze vragen om te beantwoorden:

- Hoe verhoudt zich het cultureel middenveld tot het amateurkunstenveld en de professionals? Zowel in voorzieningen als in financiering.
- Wat is er nodig binnen het cultureel middenveld om door te ontwikkelen? Zijn er leemtes? Welke instrumenten kunnen hiervoor worden ingezet?

Makersniveau

Mogelijk i.s.m. het nieuwe Cultuurnetwerk Enschede kan er verdiepend in kaart gebracht worden welke aantallen en type makers er in de verschillende disciplines actief zijn.

Uitbreiding disciplines

Dit onderzoek heeft zich beperkt tot acht disciplines. Mogelijke extra te onderzoeken disciplines zijn: erfgoed en creatieve industrie.

Evenementensector

Dit onderzoek heeft geen betrekking op eenmalige en jaarlijkse evenementen. Deze deelsector heeft naar verwachting een grote invloed op de ontwikkeling van de gehele sector. PlanetArt is in dit onderzoek wel meegenomen vanwege hun brede functie als BIS instelling, maar hun hoofdactiviteit omvat het GOGBOT Festival met een groot regionaal en landelijk belang. Te verwachten is dat er meerdere activiteiten binnen de evenementensector zijn met een cultureel belang die van invloed zijn op de cultuursector.

4.3 Uitvoeren 1-meting

Deze quickscan kan gezien worden als eerste 0-meting. Te adviseren is om iedere twee jaar een vergelijkbare scan uit te voeren. Zo kan gemonitord worden hoe het culturele veld zich beweegt. Bij de 1-meting moet zowel rekening gehouden worden met de behoeften op dat moment (bijvoorbeeld aanvullende disciplines of evenementensector), als met de waarden langs waar dit onderzoek is gedaan.

Colofon

Alle gegeven aantallen zijn gebaseerd op verworven informatie tijdens het uitvoeren van de opdracht t.b.v. deze quickscan. Het kan voorkomen dat er makers en organisaties niet opgenomen zijn in deze quickscan omdat zij tijdens het uitvoeren van het onderzoek uit beeld zijn gebleven.

Deze quickscan is uitgevoerd door Karlijn Hemmer en Sanne Oostenga. Meer informatie is op te vragen via: info@hemmerproducties.nl.

Voor deze quickscan is gesproken met:

Iris Binnenmars (Concordia, Talentontwikkeling)
Lieke Bisseling (Theater Sonnevand, vertegenwoordiger Strategisch Cultuurberaad*)
Jacintha Blom (Cultuurcoach Enschede, Cultuurnetwerk Enschede)
Emma Bouman en Evelien Harberink (Cultuureducatie Enschede)
Jeffrey Hofman (PlanetArt, Warp)
Pim Kokkeler (Booster Festival, ArtEZ)
Demi Nankman en Fee Lemmens (Creo Collective, studenten AKI)
Leonieke Piekert Weeserik (Projectleider cultuureducatie en sociaal domein)
Karine Roldaan (Theatermakerij, Cultuurnetwerk Enschede)
Danielle Spoelman, Judith Schepers, Tessa Wiegerink (Werkgroep Kunst Non Stop)

Schriftelijke reacties zijn ontvangen van:

Silvia Andringa (Stichting King's Men)
Petra Boonstra (Concordia)
Francis Faas (Consensus Vocalis)
Jeffrey Hofman (PlanetArt, Warp)
Annemarie Huirne (Stichting OverLap)
Wouter van Kooten (Stichting GameLab Oost)
Wilja Jurg (Tetem)
Magda Nij Bijvank (Theaterzaken)
Laura Slakhorst (Concordia)
Josine Siderius (Cross-TIC)
Jasper Schütz (Stichting Pronksnor)
Mathilde van Veen (Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede)

*dit is een functie die per maart 2022 halfjaarlijks rouleert tussen de leden van het Strategisch Cultuurberaad